

KDO BYL PRVNÍ?

Poznání Arktidy postupovalo kupředu pomalu. Pokusy o proniknutí do jejího nitra, kam už lidské osídlení nezasahovalo, byly řídké. Pusté a studené končiny příliš nelákaly. Zájem o plavbu severními moři začal vzrůstat až koncem 16. století, kdy mocné obchodní společnosti začaly hledat kratší cestu z Evropy do bohatých asijských zemí podél severních břehů Ameriky a Asie. Začala dlouhá éra hledání **Severozápadního a Severovýchodního průjezdu** (pasáže), která přinesla mnoho zeměpisných objevů, ale i početné lidské oběti.

Při pokusech o objev průjezdů se mořeplavci dostávali stále dál na sever. V roce 1594 se holandský kapitán **Willem Barents** jako první dostal u Špicberk nad 80° s. š. Trvalo však 301 rok, než se norský badatel Fridtjof Nansen dostal o 5° severněji. Asi první vědomý pokus o **dosažení severního pólu** podnikl Angličan **William Edward Parry** v roce 1827. Vyrazil ze Špicberk, ale nedostal se příliš daleko. Dál doputoval jeho krajan **Albert Markham** v roce 1876. Postupoval z Grónska pomalu, často jen dva až tři kilometry denně, ale nakonec ho přinutily k návratu kurděje. Vedoucí expedice poslal do Anglie telegram: „*The North Pole impracticable – severní pól nedosažitelný.*“ Potom vstoupil na scénu **Fridtjof Nansen**. Vyplul v roce 1893 na lodi *Fram*, nechal ji zamrznout severně od Novosiibiřských ostrovů a dal se driftem „vézt“ směrem k pólu. Proud však loď vychýlil příliš k západu. Nansen poznal, že mine pól ve značné vzdálenosti. Opustil tedy *Fram* a vydal se k severu se saněmi a psím spřežením. Dosáhl již zmíněného rekordu, ale neschůdný terén ho přiměl k návratu.

V závěrečném dějství snah o dosažení severního pólu svedli závod dva Američané. **Frederick Albert Cook** vyrazil ze severního Grónska se dvěma Inuity a psím spřežením 19. února 1908. Po těžké cestě dorazil 21. dubna 1908 do místa, kde mu prý přístroje ukázaly, že stojí na severním pólu. V červenci téhož roku se vydal na cestu také **Robert Edwin Peary**. Protože ještě nenastala doba moderních komunikačních možností, nevěděl nic o tom, kde se pohybuje Cook. S černým sluhou a třemi Inuity dorazil 6. dubna 1909 k vytvo-

zenému cíli. Po návratu obou aktérů vypukly dodnes neukončené debaty o tom, kdo z nich skutečně dosáhl severního pólu. Rozbory jejich deníků i jiné okolnosti zpochybnily tvrzení obou, že dosáhli skutečně přesně severní točny. Najít objektivní odpověď na otázku, kdo tam skutečně byl a kdo byl první, je dnes velmi těžké. Ať už to bylo jakkoliv, nic to neubírá ze zásluh obou polárníků, kteří obohatili znalosti o Arktidě a absolvovali nesmírně těžké pochody v neobyčejně krutých podmínkách v blízkosti severního pólu. První výprava, jejíž dosažení přesného geografického bodu o hodnotě 90° s. š. bylo nezávisle potvrzeno, byla až expedice čtyř Američanů v čele s **Ralphem Plaistedem**. Dosáhla pólu 19. dubna 1968.

TEXT 8. 4

„NĚCO NAVÍC“

ČEŠI V ARKTIDĚ. První Češi, o nichž víme, se ocitli v Arktidě díky rakousko-uherské expedici jachty **Viceadmirál Tegetthoff** v letech 1872–1874. Při této výpravě rodák z Hané, strojník **Ota Kříž**, našel svůj hrob, nejsevernější český hrob, na zemi Františka Josefa. V roce 1926 se dostal nad severní pól na palubě vzducholodi *Italia* při výpravě Itala Umberta Nobile mladší český vědec **František Běhounek** – pozdější akademik a autor dobrých knížek pro mládež. Založení sovětské polární stanice na severním pólu se v roce 1937 zúčastnil 23letý pilot a mechanik **Jan Březina**, rodák z Kolína. Byl za svou činnost nejvyššími sovětskými mistry vyznamenán, brzy na to však zatčen a popraven... V roce 1978 byl očištěn od falešných obvinění a rehabilitován.

Prvním Čechem, který dosáhl severní pólu svými silami, je **Miroslav Jakeš**. Měl za sebou již bohatou cestovatelskou a horolezeckou minulost. Z ní vynikl v roce 1984 jeho přechod na lyžích Grónskem s dvěma spolucestovateli, ale bez povolení, navigačních přístrojů a dostatečného vybavení. Na severní pól došel 10. května 1993, podruhé pak v dubnu 1996. Nyní působí jako průvodce při náročných turistických výpravách, mimo jiné též na severní pól, kam dovedl již větší počet klientů, i několik Čechů.